

Finansdepartementet,
Dnr Fi2017/02150/K

103 33 Stockholm

Famnas remissvar på Valfärdsutredningens slutbetänkande "Kvalitet i välfärden" SOU 2017:38

Famna är riksorganisation för idéburen vård och social omsorg. Vi har för närvarande drygt 70 medlemmar och de största är Ersta diakoni, Bräcke diakoni, Stora Sköndal, Mo Gård och Stockholms sjukhem. Därutöver har vi många andra välkända medlemmar och välrenommerade aktörer som länge erbjudit medborgare och medmänniskor sociala tjänster, kvalificerad vård och individuell omsorg utan vinstsyfte, t ex kvinno- och tjejjourer, Stadsmissioner och en rad stiftelser och ideella föreningar.

Idéburen sektor används i texten likställt med begrepp som ideell sektor, civilsamhället, non-profitsektorn eller folkrörelser.

Famnas viktigaste ståndpunkter i sammanfattning:

- **11.4 Definition av idéburna aktörer** Famna välkomnar utredningens bedömning att en rättsäker definition av idéburna aktörer behövs. Vi vill understryka kopplingen till statistikframtagning och möjligheten att skapa ändamålsenliga och särskilda regler. Vi hoppas att regeringen skyndsamt sätter igång det arbetet.
- **10.6 Bättre möjligheter att följa idéburna aktörer** Famna tillstyrker förslaget att Socialstyrelsen och Statens skolverk ska redovisa idéburen sektor särskilt i sin statistik, samt att SCB ska bistå myndigheterna. Famna välkomnar också bedömningen att SCB ska kvalitetssäkra statistiken över idéburen sektor, men ser ett starkt behov av att SCB får sitt uppdrag tydligt specificerat inklusive vilka berörda parter myndigheten ska samarbeta med.
- **11.3.2 Jämlikhet** Famna delar utredarens strävan efter jämlik vård där människovärdes-, behovs- och solidaritetsprinciperna är okränkbara. Utredningens förslag att offentligt finansierad privat välfärdsverksamhet bör bedrivas i en separat juridisk person är dock mycket problematiskt och

---

Famna – Riksorganisationen för idéburen vård och social omsorg

Postadress	Besöksadress	Telefon	E-post	Hemsida
Box 16355 103 26 Stockholm	Klara Södra Kyrkogata 1, 8 tr	08-546 949 30	info@famna.org	www.famna.org

negativt för idéburen sektor. Om kravet ska genomföras måste idéburen sektor undantas.

Famnas syn på kvalitet

Famna delar utredarens syn att kvalitet inom välfärden är svår att mäta. Och vi delar också uppfattningen att det inte ska hindra oss att fortsätta mäta. Mätningar av kvalitet, helst jämförbara mellan olika verksamheter, ökar möjligheten för enskilda verksamheter att utvecklas. Från idéburen sektor är det viktigt att vi även fortsättningsvis ges utrymmer att fortsätta bidra i utvecklingen av Öppna Jämförelser och andra pågående och framtida uppföljningar inom kvalitet. Famna har sedan flera år varit en aktiv part i utveckling av flera Nationella kvalitetsregister samt finns med i beredningsgruppen och den strategiska gruppen för Öppna Jämförelser.

Idéburen sektor har lång erfarenhet av person-/individcentrerad vård och social omsorg. Faktum är att de flesta idéburna verksamheter startats med utgångspunkt i ett behov hos en grupp individer som på olika sätt fallit mellan stolarna. Detsamma driver utvecklingen av verksamheterna, dvs ett individcentrerat synsätt. Många av Famnas medlemmar bedriver aktivt arbete för att utveckla vård och social omsorg, en viktig del i detta arbete är att skapa förutsättningar för individen att kunna bli en aktiv del av sin vård och omsorg.

Frågan om personcentrering kommer fram i flera olika sammanhang och Famna bidrar gärna även fortsättningsvis i utvecklingen inom detta område. Vi har tillsammans med SKL, och Socialstyrelsen tidigare använt vår processutbildning Värdeforum för att bistå med stöd och utbildning i förbättringskunskap bland annat under rubriken ”Bättre liv för sjuka äldre”. Famna har lång erfarenhet av att jobba med individen i centrum och ser att utgångspunkten i alla förbättringar på mikronivå måste ta sin utgångspunkt i behov hos den som verksamheten finns till för, dvs patienten/brukaren snarare än ägare/huvudmän/politiker.

Famnas ställningstaganden till förslagen i SOU 2017:38

10.2.3 Bestämmelser om uppgiftsskyldighet bör införas

Famna vill understryka två saker:

1. När information om verksamheten skall rapporteras bör systemen vara utformade för att minimera dubbelrapportering av data.
2. Idéburen sektor bör få samma möjlighet till stöd och utbildning i hur denna uppgiftsskyldighet skall efterlevas som offentligt finansierade verksamheter. Det innebär i praktiken att resurser måste öronmärkas för

sådant stöd och utbildning till sektorn. Famna medverkar gärna till utformning och spridning av detta stöd.

10.3 Tillsynsmyndigheternas befogenheter

Famna tillstyrker förslaget.

10.4 Förutsättningarna att följa insatser inom socialtjänsten behöver förbättras

Famna tillstyrker förslaget. Dock vill vi påminna om att ”andra relevanta aktörer” (s 205) också omfattar idéburen sektor och inte endast SKL.

10.5.1 Behov av definitioner av vad som utgör enheter inom vård och omsorg

Utredningen föreslår att E-hälsomyndigheten ges i uppdrag att ta fram definitioner av vad som utgör enheter inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten.

Vidare föreslås att detta görs i samråd med IVO, Socialstyrelsen, SCB, SKL och ”andra aktörer”. Inom detta område är det av stor vikt att en dialog förs med Famna om konsekvenser av enhetsindelning och en dialog om hur det görs på ett inkluderande sätt även för idéburen sektor.

10.5.2 Förutsättningarna för ett enhetsbaserat verksamhetsregister bör utredas

I arbetet med att ta fram ett verksamhetsregister på enhetsnivå bör Famna som riksorganisation för idéburen sektor vara inkluderat. Viktigt att anpassa regelverk på ett ändamålsenligt sätt för idéburen sektor.

10.6 Bättre möjligheter att följa idéburna aktörer

Utredningen föreslår att Socialstyrelsen och Statens skolverk ska redovisa idéburen sektor särskilt i sin statistik, samt att SCB ska bistå myndigheterna. Famna tillstyrker förslaget.

Famna välkomnar bedömningen att SCB ska kvalitetssäkra statistiken över idéburen sektor tillsammans med berörda aktörer. Det senaste decenniets erfarenheter av samarbete och tidigare SCB-uppdrag, gör att vi vill understryka vikten av att SCB i sitt uppdrag får ”berörda aktörer” noggrant specificerat.

De forskningscentrum som i flera decennier har arbetat med frågorna om statistikproduktion och civilsamhället bör i uppdraget pekas ut som särskilt relevanta. Dit hör i första hand Stockholm Center for Civil Society Studies vid Handelshögskolan i Stockholm. Men även internationellt verksamma forskare och det arbete som görs inom EU bör inkluderas för att uppnå rätt kvalitet i SCBs uppdrag.

11.2.2 Upphandlad verksamhet

Utredningen föreslår att Upphandlingsmyndigheten får ett resurstillskott för att förstärka arbetet med vägledningar och annat stöd på välfärdsområdet. Vidare vill

utredaren att arbetet på området bör ske i samverkan med andra berörda myndigheter och relevanta organisationer.

Famna tillstyrker förslaget. Vi vill särskilt uppmärksamma att det behövs kompetens om idéburen sektor om upphandlingspraktiken ska utvecklas i den riktning som utredningen uttrycker. Famna föreslår att det specificeras när Upphandlingsmyndigheten får uppdraget att kunskap och kompetens om idéburen sektor ska värderas högt, t ex då nya tjänster tillsätts.

11.2.3 Vård och omsorg i valfrihetssystem

Det är Famnas uppfattning att enskilda medborgares valfrihet är central i utformningen av välfärden. För att verklig valfrihet mellan en mångfald utförare ska utvecklas behövs en större idéburen sektor. I våras lät Famna undersökningsföretaget Novus ställa frågor om återinvestering av vinst, kvalitet och valfrihet till ett representativt urval svenskar. En tydlig majoritet av befolkningen (68%) tycker det är viktigt att kunna välja utförare inom vård och social omsorg. 33% anser valmöjligheten är mycket viktig, 35% tycker valmöjlighet är ganska viktig.

Samtidigt vet vi att idéburna verksamheter i praktiken har svårare att få kontrakt via LOU än de stora kommersiella aktörerna. Att som utredningen gör i stort sett likställa LOU och LOV som lika goda alternativ för att säkerställa valfrihet är därför inte rimligt om även de idéburna utövarna ska ha en chans att erbjuda sina vård- och omsorgstjänster till flertalet medborgare. Tvärtom tror vi att en större användning av LOV-system inom fler områden och fler kommuner och landsting skulle bidra till en ökad bredd av olika utförare, där idéburna verksamheter skulle ha en bättre chans än i stora LOU-upphandlingar att kunna konkurrera med privata kommersiella utförare.

För att detta ska bli verklighet behöver idéburna aktörer synliggöras i all kommunikation med medborgarna. Det kräver samarbete mellan kommunerna å ena sidan och utförarna å den andra. Samtidigt måste de idéburna aktörerna själva också bli bättre på att marknadsföra sitt mervärde och särart. Dit kan t ex höra att informera om att utöver professionell personal det också finns volontärer knutna till verksamheten, vilket är ett mervärde för många brukare/boende/patienter och som sällan kommer fram i LOU-upphandlingar. Vi delar alltså inte utredarens bedömning att LOV går att likställa med ”dynamiska inköpssystem enligt LOU” när det gäller medborgarnas möjlighet till inflytande eller idéburen sektors möjlighet att konkurrera med sina speciella fördelar.

Vidare skriver utredaren att ”våldigt många utförare” kan ”leda till svårigheter såväl för brukarna (...) som för huvudmännen”. Vi håller inte med om att antalet i sig är ett problem utan vill understryka att variation och verklig mångfald med

avseende på inriktning, värdegrund, medverkan av volontärer m fl bidrar till såväl kvalitetsutveckling som valfrihet. Därmed delar vi inte heller bedömningen att kommunal egenregi är den bästa vägen att utveckla verksamheten. Vår bedömning är istället att kvalitet och utveckling bättre skapas genom alternativa, idéburna verksamheter.

Famna delar utredarens bedömning att uppföljning och utvärdering är centrala funktioner och att samverkan i systemet är av godo.

11.3.1 Sammanhållna insatser runt individen

I arbetet med sammanhållna insatser runt individen bör idéburen sektor särskilt involveras. Hos oss finns flera exempel där samordning av sjukvård och socialt arbete är vardag för aktörer som exempelvis Ersta diakoni, Bräcke diakoni, Stadsmissionerna eller Röda Korset. Idéburna organisationer har lång och bred erfarenhet av att vara intermediär; gränsöverskridande arbete sker dagligen för att i så stor utsträckning som möjligt ta hand om "hela individen". Ett uttryck för detta helhetliga synsätt på vård och social omsorg är att sektorn har inrättat en och samma riksorganisation, Famna, för båda verksamhetsområdena. I det offentliga stuprörsstyrning är idéburen sektor redan idag en hängränna mellan vård och social omsorg för många utsatta medborgare.

Genom denna grundläggande helhetssyn hos Famnas medlemmar infinner sig ofta en frustration när brist på samverkan mellan till exempel olika förvaltningar påverkar individen. I dessa situationer uppstår inte sällan nya konstruktiva idéer som med fördel sprids till fler. Ett exempel på det är till exempel Bräcke diakonis mobila vårdcentral för asylsökande.

11.3.2 Jämlikhet

Famna delar utredarens strävan efter jämlik vård där människovärdes-, behovs- och solidaritetsprinciperna är okränkbara.

Förslagets utformning om att offentligt finansierad privat välfärdsverksamhet bör bedrivas i en separat juridisk person är inte desto mindre djupt problematiskt för idéburen sektor. Vi utvecklade detta i vårt remissvar till huvudbetänkandet ("Ordning och reda i välfärden" SOU 2016:78) och framhöll bl a följande:

"Vi anser även att förslaget att bedriva verksamheten i separat juridisk person får orimliga konsekvenser. Det gäller flera av våra medlemmar, som skulle tvingas till att separera verksamheter från varandra genom icke-optimala organisationsförändringar och tveksamma byråkratiska nya associationsrättsliga konstruktioner.

Ibland kan den verksamhet som bedrivs vid sidan av den offentligt finansierade vara så pass liten att det optimala blir att lägga ned den. Förändringar över tid inträffar också; en idéburen verksamhet som efter upphandling får ett kontrakt med en kommun, kan i nästa kontraktsperiod förlora sin offentliga finansiering när upphandlingen förnyas. I regel fortsätter idéburna ändå att försöka klara fortsatt drift och att överbrygga en sådan period med andra medel. Att då ha skapat särskilda juridiska personer för att leva upp till denna reglering kan visa sig mycket opraktiskt när annan finansiering (insamlade medel, tidigare överskott, gåvor och donationer, överskott från andra delar av verksamheten) får utnyttjas för att klara bortfallet av offentligt kontrakt.

Vi kan inte se det rimliga i att lagstiftaren på detta sätt i praktiken går rakt in i civilsamhällets självständiga organisationer och styr deras strukturer. Utredningens förslag i denna del kan alltså leda till att många icke-offentligt finansierade, men samhällsnyttiga verksamheter, kommer att behöva läggas ned. I andra fall kan våra medlemmar välja att helt dra sig ur offentligt finansierad verksamhet, vilket i så fall skulle leda till ett mindre engagemang från idéburna i välfärdssektorn. ”

Utredningen har inte vad vi kan utläsa, vare sig i huvud- eller i slutbetänkande, följt direktiven Fi 2015:01 om att *Utredaren ska analysera om kraven bör vara lika för alla utförare eller om det finns behov av att ställa olika krav beroende på drifts- och verksamhetsform och verksamhetsområde*. I kapitel 11.3.2 saknas beskrivning och analys av om det finns behov av att ställa olika krav beroende på drifts- och verksamhetsform.

Som riksorganisation för idéburen vård och social omsorg identifierar vi mycket kostsamma konsekvenser av förslaget utformning. Idéburen sektor är uppbyggd kring den enskilda människans behov. Gåvor, donationer och medlemsintäkter är välkomna bidrag till de offentliga avtalen för att kunna tillgodose vård eller social omsorg med avsikt att möta människors alla behov, inte endast en specifik vårdinsats som upphandlats vid ett särskilt tillfälle. Frågan om uppdelning i olika juridiska personer är därför inte endast en teknikalitet som skulle försvåra finansieringen, utan kan bli ett grundskott mot ett av idéburen sektors främsta bidrag till mångfald och innovationer välfärden.

Famnas förslag är att undanta idéburen sektor från förslaget om separat juridisk person. Eventuell rättsosäkerhet bör inte utgöra skäl för att inte agera i den riktningen. Om det råder oklarhet runt vissa associationsformer så går det till att börja med att undanta de associationsformer som är entydiga: ideella föreningar och stiftelser. Att utredningen skulle ha följt sina direktiv och analyserat dessa

frågor hade varit önskvärt. Den bristen i sig är inte skäl för att gå fram med ett förslag som rycker undan mattan för idéburen vård och social omsorg.

11.3.3 Bättre uppföljning

Famna är positiva till uppföljning av insatser. Ett exempel på sådant arbete där Famna varit med i dialogen är utveckling av IBIC, Individens Behov i Centrum. En viktig faktor i uppföljningen är kunskap och förståelse för individens behov och de mål hen har med vård och omsorg. Famna bidrar mer än gärna i detta arbete även fortsättningsvis. Så som utredningen beskriver problemet kan den faktiska kvaliteten vara svår att mäta. Men med ett ökat fokus på resultatet, snarare än resurser eller rutiner, och detta i relation till den enskildes behov, möjligheter och önskemål, kan man följa kvaliteten och använda kunskapen i ständiga förbättringar.

11.3.4 Bättre mätningar

Famna delar utredningens bedömning och vill utgöra aktiv part i det fortsatta utvecklingsarbetet. Samverkan med Nationella kvalitetsregister samt inom organisationen för Öppna Jämförelser är bra och Famna ämnar delta även i fortsättningen.

11.4 Definition av idéburna aktörer

Famna hade gärna tillstyrkt ett konkret förslag men ställer sig naturligtvis bakom bedömningen i 11.4 om att tillsätta en utredning för att ta fram en definition av idéburna aktörer. Famna välkomnar både kopplingen till statistikframtagning och till möjligheten att skapa ändamålsenliga och särskilda regler.

Famna medverkar gärna i det fortsatta utredningsarbetet och så att en rättsäker definition kan utarbetas skyndsamt.

Kapitel 12 Konsekvenser av förslagen, Kapitel 13 Ikraftträdande och kapitel 14 Författningskommentarer

Famna har inget att erinra.

På Famnas vägnar

Ulrika Stuart Hamilton

Generalsekreterare